

DETI A RODIČIA

V KYBERPRIESTORE

INŠTITÚT PRE
VEREJNÉ OTÁZKY

VÝSKUMNÁ SPRÁVA

DETI A RODIČIA

V KYBERPRIESTORE

OBSAH

O projekte [2]
Intenzita využívania internetu deťmi a rodičmi [3]
Na čo deti a rodičia internet využívajú... [4]
... a čo ich najviac zaujíma? [5]
Vplyv počítačov a internetu na deti [6]
Využívanie sociálnych sietí a ich vplyv na deti [7]
Bezpečnosť na internete očami detí a rodičov [9]
Bezpečnostné hrozby a reálne skúsenosti detí [11]
Ako sa deti a rodičia chránia v kyberpriestore? [12]
Kto je za kyberbezpečnosť detí zodpovedný? [14]
Prehľad rodičov o správaní ich detí na internete [15]
Rodičia, deti a pravidlá [16]
Závislosť detí na internete [17]

Štúdia bola realizovaná s podporou
Nadačného fondu Telekom pri Nadácii Pontis

AUTOR

Marián Veľšic, Inštitút pre verejné otázky

KONZULTANTI

Miroslav Kollár, Inštitút pre verejné otázky
Soňa Lexmanová, CSR konzultant
Tatiana Švrčková, Nadačný fond Telekom

Pri citácii diela alebo jeho častí je potrebné uviesť zdroj,
t. j. meno autora, názov diela a vydavateľa.

© Inštitút pre verejné otázky a Nadačný Fond Telekom, Bratislava 2015

O PROJEKTE

Moderné technológie ako počítače, tablety, smartfóny, internet a jeho služby sa stávajú čoraz viac súčasťou každodenného života nielen nás dospelých, ale aj našich detí. Svet týchto technológií vytvára nové, virtuálne prostredie, v ktorom deti komunikujú, utvárajú si vlastnú identitu, nadväzujú vzťahy, vzdelávajú sa, či trávia voľný čas.

Na druhej strane sa v tomto prostredí stretávajú aj s novými rizikami, ktoré nedokážu identifikovať, často si neuvedomujú dosah svojho konania a preto patria vo virtuálnom svete medzi najohrozenejšie skupiny. Ešte vážnejší problém nastáva v momente, kedy samotní rodičia nevedia, neovládajú, nechcú alebo nemajú záujem o digitálne technológie. Tým strácajú prehľad o tom, čo ich deti vo virtuálnom svete robia, aké majú problémy alebo čo ich ohrozuje. Takýto prístup má, okrem iného, za následok výrazne oslabenie vplyvu rodičov na výchovu a vzdelávanie detí, ohrozenie ich fyzickej i mravnej bezpečnosti, vytváranie ďalšej komunikačnej bariéry či celkové generačné odcudzenie.

Hlavným cieľom prieskumu *Inštitútu pre verejné otázky a Nadačného fondu Telekom* bolo preto zistiť, ako sa odráža problematika využívania moderných informačných technológií v živote detí. Inými slovami, zaujímalo nás, koľko času na internete deti trávajú, čo tam robia, aké stránky navštevujú, aké skúsenosti s nimi majú, alebo to, či si uvedomujú riziká a nebezpečenstvo, s ktorými sa na internete možno stretnúť.

V našej výskumnej optike sa ocitli deti vo veku 10-14 rokov. Ide vekovú skupinu, ktorá sa začína odpútať od vplyvu svojich rodičov a do istej miery samostatne rozhodovať o svojom správaní a konaní v rôznych prostrediach, ako sú kamaráti, škola, záujmy, alebo „digitálny svet“. Na druhej strane nás zaujímalo aj to, ako využívajú informačné technológie ich rodičia, aký majú prehľad o tom, čo ich deti na internete robia, alebo aké sú ich postoje k hrozbám a negatívnym vplyvom informačných technológií na deti.

Náš prieskum má ambíciu slúžiť ako východiskový bod pre organizácie a inštitúcie, ktoré majú záujem realizovať projekty zamerané na vzdelávanie, poradenstvo a pomoc v tejto oblasti.

METODOLOGICKÉ ÚDAJE

Typ prieskumu: kvantitatívny, realizovaný na dvoch samostatných reprezentatívnych výberových vzorkách detí a rodičov.

Spôsob zberu údajov: face-to-face interview zaznamenávané do dotazníka. Interview uskutočnila prostredníctvom siete vyškoľených anketárov agentúra FOCUS.

Výberová vzorka: 515 detí vo veku 10-14 rokov. Deti boli rovnomerne rozdelené do dvoch vekových kategórií: mladší žiaci vo veku 10 – 11 rokov a starší žiaci 12 – 14 rokov.

Výberové kritériá: pohlavie, vek, veľkostná kategória sídla, kraj SR.

Výberová vzorka: 515 dospelých respondentov, ktorí majú minimálne jedno dieťa vo veku 10-14 rokov.

Výberové kritériá: pohlavie, vek, vzdelanie, veľkostná kategória sídla, kraj SR.

Termín terénneho zberu údajov: 27.10. – 6.11. 2014

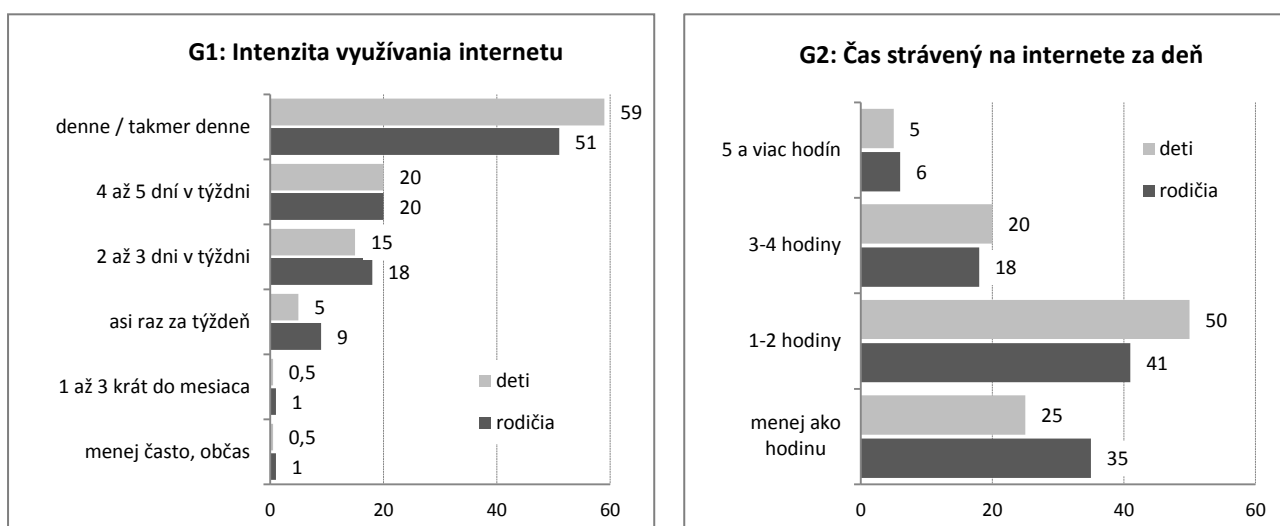
Poznámka: Výskum na výberovej vzorke detí prebiehal na základe súhlasu rodičov. Všetky údaje sú uvedené v percentách. Sídla (obce, mestá) v ktorých respondenti žijú, boli z dôvodu lepšej štatistickej prehľadnosti rozdelené do 3 kategórií: obce do 5 000 obyvateľov; malé a stredné mestá 5 000 – 50 000 obyvateľov; veľké mestá nad 50 000 obyvateľov.

INTENZITA VYUŽÍVANIA INTERNETU DEŤMI A RODIČMI

Deti vo veku 10-14 rokov možno považovať za intenzívnych užívateľov internetu – až 59 % z nich využíva internet denne a ďalších 20 % väčšinu z týždňa (4-5 dní). Ako vidno z porovnania v grafe 1, v prípade rodičov je správanie veľmi podobné ako u ich detí. Denne alebo takmer denne využíva internet 51 % rodičov a ďalších 20 % 4-5 dní v týždni.

Obdobne je to aj s časom stráveným na internete počas dňa (graf 2). Polovica detí uvádza, že internet využíva medzi 1-2 hodinami denne a ďalšia štvrtina pri ňom trávi menej ako hodinu. Na druhej strane typický jav „vysedávania pred internetom“ (t.j. viac ako je psychológmi odporúčaná hranica) sa týka asi jednej štvrtiny detí.

Veľmi podobné správanie deklarujú aj rodičia. Najpočetnejšia časť z nich využíva internet 1-2 hodiny denne (41 %) a ďalšia vyše tretina (35 %) menej ako hodinu. Intenzívne využívanie priznáva, podobne ako u detí, iba menšia časť rodičov. Takmer dvadsať percent uvádza 3-4 hodiny a ďalších 6 % viac ako 5 hodín denne. V tomto pohľade sú teda rodičia rovnocennými „partnermi“ detí. Ako totiž ukázali výsledky obdobných výskumov z uplynulých rokov, s intenzitou využívania moderných IT významne rastie celková úroveň digitálnej gramotnosti.

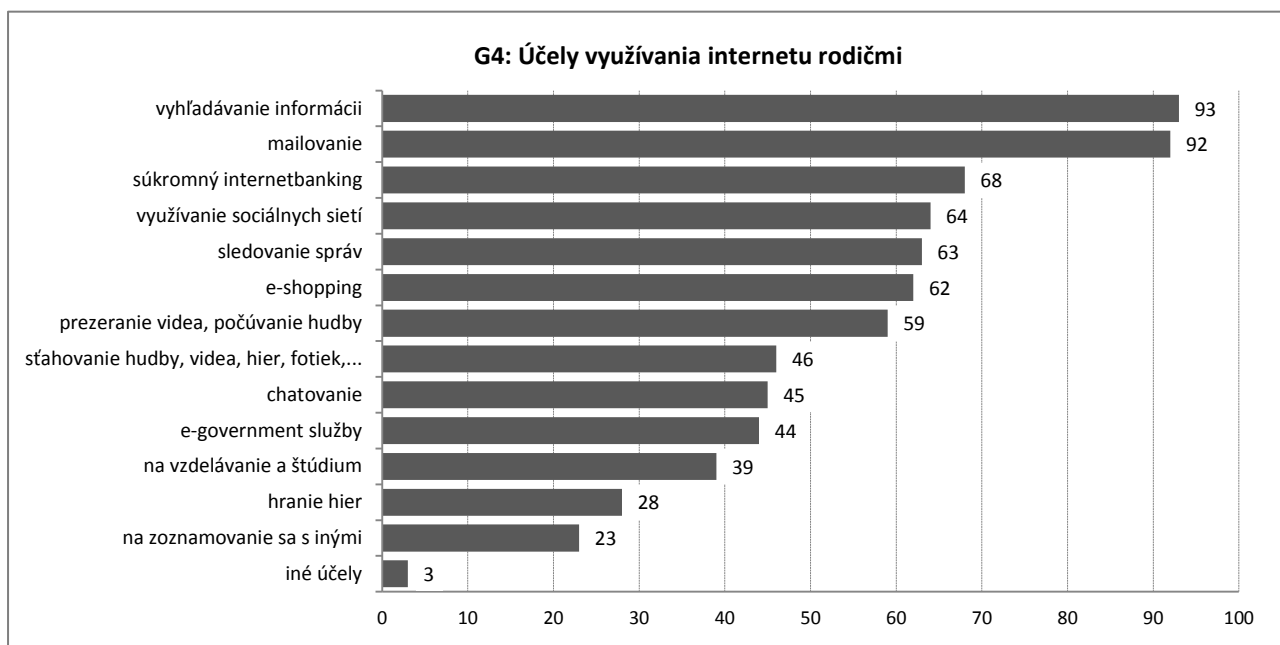
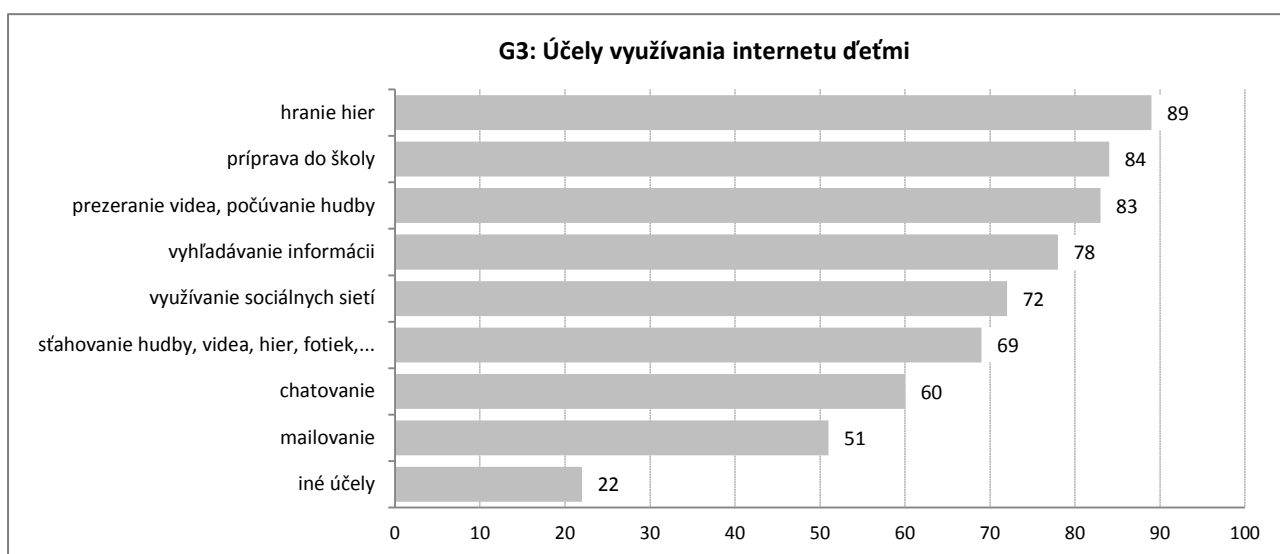
SOCIÁLNO-DEMOGRAFICKÉ ODLIŠNOSTI

- Výrazný rozdiel v intenzite je medzi mladšími a staršími žiakmi. Napr. medzi mladšími je iba 43 % intenzívnych užívateľov, medzi staršími až 70 %.
- Odporúčany čas dodržiavajú skôr mladší žiaci – 41 % trávi menej ako hodinu denne a 49 % 1-2 hodiny denne.
- Tendenciu „vysedávať“ pri internete majú skôr starší žiaci – tretina z nich trávi na internete minimálne 3 a viac hodín denne.
- Deti v malých a stredných mestách trávia o čosi viac času ako ich rovesníci z veľkých miest a malých obcí.
- Najvýznamnejšie rozdiely v intenzite využívania sú medzi rodičmi z hľadiska ich vzdelania a zamestnania. Čím je rodič vzdelanejší a vykonáva duševne náročnejšie povolanie, tým intenzívnejšie využíva internet.
- Intenzívnejší užívatelia sú nadpriemerne zastúpení aj medzi rodičmi z väčších miest a vyšších príjmových skupín.

NA ČO DETI A RODIČIA INTERNET VYUŽÍVAJÚ...

Napriek podobným skúsenostiam a intenzite využívania internetu sa deti sa od svojich rodičov odlišujú v tom, čo na internete robia. Kým činnosti detí sú orientované prevažne na zábavu a školu, rodičia sa viac orientujú na praktické využitie. Ako uvádza graf 3, pre drvivú väčšinu detí je internet predovšetkým priestorom na hry (89 %) a zábavu, ako je prezeranie videa, počúvanie hudby, a pod. (73 %). Rovnaká časť ho využíva na prípravu do školy a školské povinnosti (84 %). Tri štvrtiny na vyhľadávanie informácií a prístup k sociálnym sieťam a viac ako dve tretiny na sťahovanie hudby, videa, hier, fotiek, programov, a pod.

Naopak, rodičia využívajú potenciál internetu najmä praktické účely ako je vyhľadávanie informácií (93 %), mailovanie (92 %), internetbanking, sociálne siete, sledovanie správ alebo e-shopping. No činnosti, ktoré sú typické skôr pre deti a mládež (ako prezeranie videa, počúvanie hudby a sťahovanie hudby, videa, hier, fotiek,..., vzdelávanie, hranie hier či zoznamovanie), majú medzi rodičmi oveľa menšie zastúpenie. Ako ukazujú grafy 3 a 4, rozdiely medzi rodičmi a deťmi je tiež v rozsahu „internetových“ činností, ktorý je u rodičov oveľa pestrjší.

SOCIÁLNO-DEMOGRAFICKÉ ODLIŠNOSTI

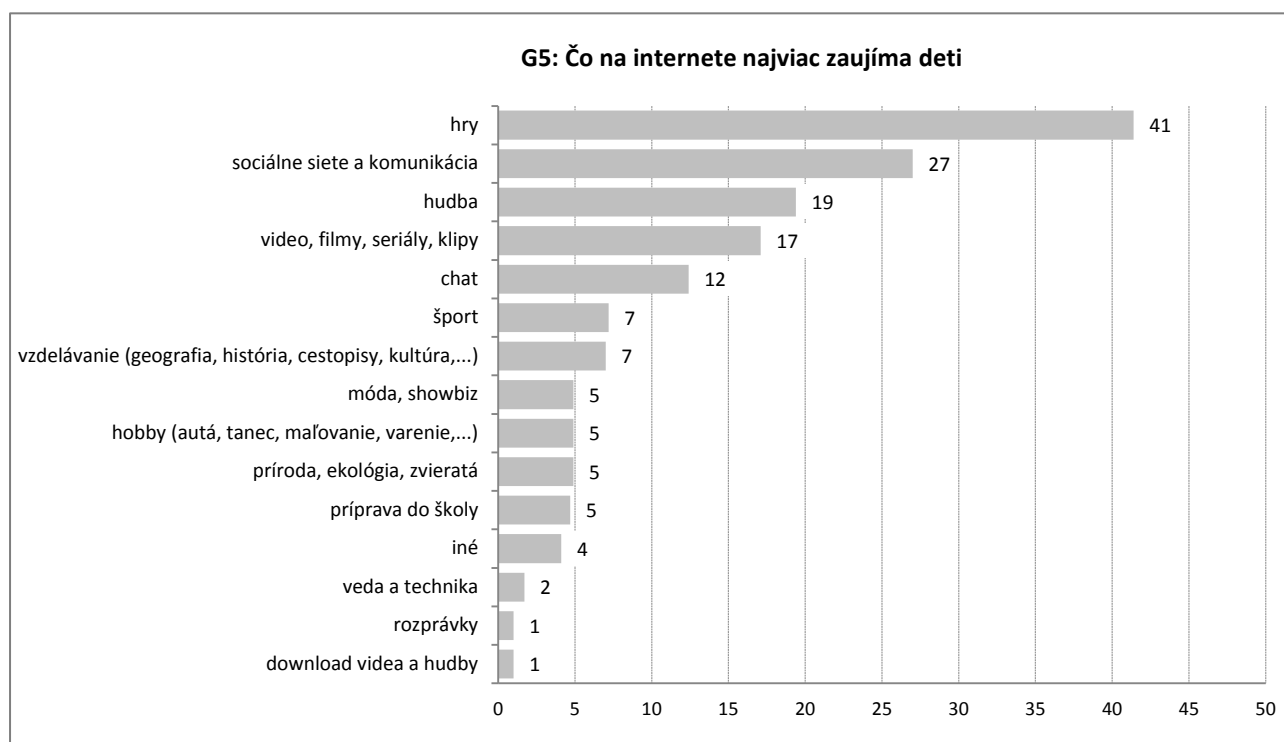
- O čosi viac chlapcov ako dievčat však využíva internet na hry, a naopak, viac dievčat ho využíva na prípravu do školy.
- Významné rozdiely vo využívaní internetu vidno medzi mladšími a staršími žiakmi. Kým mladší žiaci sa viac sústreďujú na hry, starší žiaci už využívajú celé spektrum, ktoré ponúka. Veľké rozdiely tu vidno napr. vo využívaní sociálnych sietí, chatu, sťahovania (hudba, video, hry, foto,...), video a audio streamovania, ale aj prípravy do školy.

....A ČO ICH NAJVIAC ZAUJÍMA?

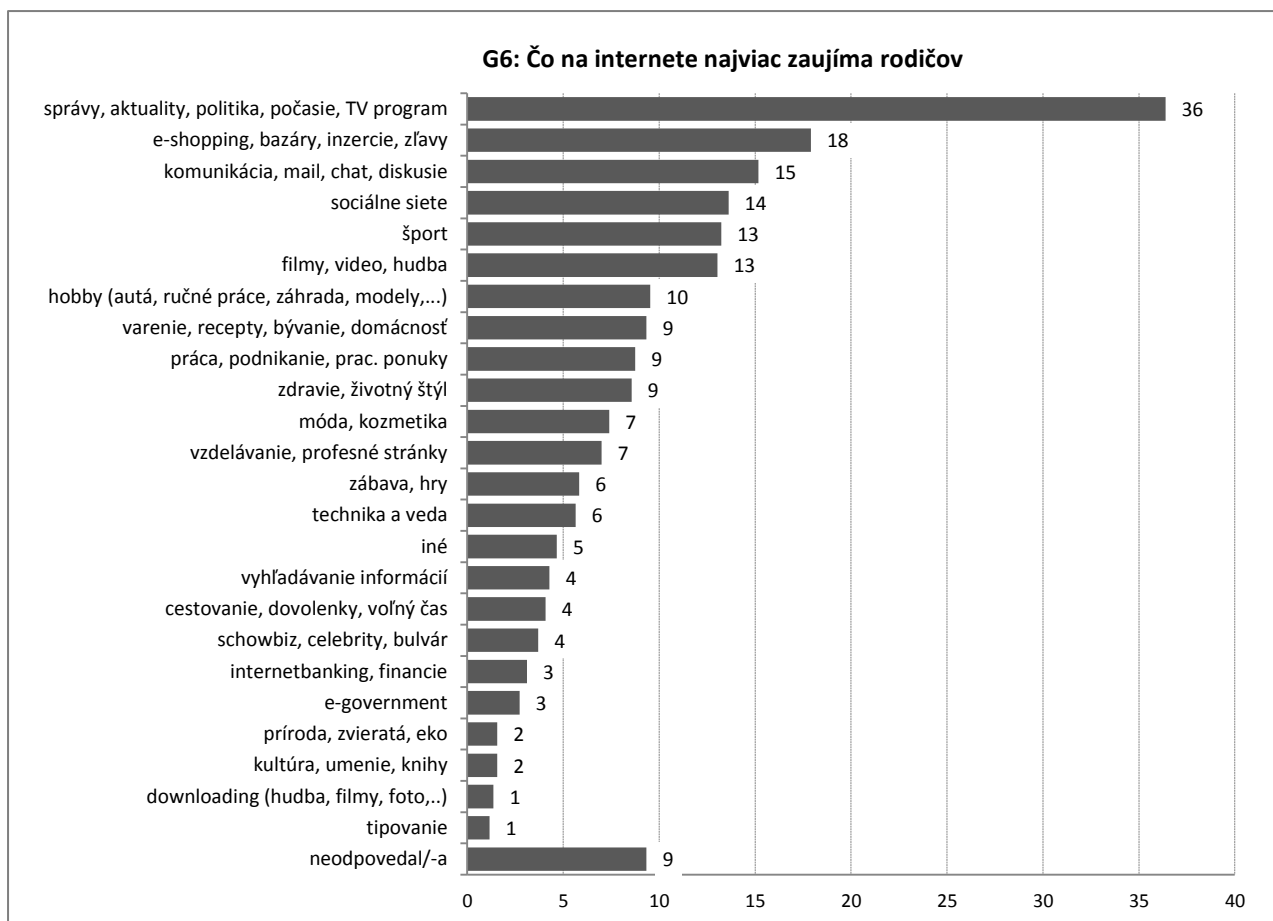
To, že „digitálne svety“ detí a rodičov sú v mnohom odlišné, dokazuje napr. záujem o obsah a služby, ktoré ponúka. Stredobodom záujmu detí sú najmä hry – stránky/portály/služby s týmto obsahom navštevuje každé štvrté opýtané dieťa. Druhou najatraktívnejšou oblasťou sú sociálne siete a komunitné portály (Facebook, Popec, zoznamky,...). Pomerne atraktívne sú tiež stránky a služby poskytujúce hudbu, video, filmy, seriály, klipy,...(ako napr. YouTube). Ako vidno z grafu 5, deti zaujímajú tiež stránky/portály/služby s rôznorodým obsahom od športu, cez hobby, módu, vzdelávanie, prírodu, techniku až po rozprávky.

Rodičia však na rozdiel od detí, dokážu definovať oveľa širší rozsah svojich záujmov a preferencií. Ich záujmy sú zamerané viac na praktický obsah či osobné potreby a záľuby ako na „on-line zábavu“. Najväčšia časť z nich sa zaujíma o správy, aktuality, politické spravodajstvo, počasie, TV program a pod. Druhá významná oblasť je e-shopping, inzercia, vyhľadávanie cenových ponúk, akcií, tovarov a služieb. Okrem nich je záujem časti rodičov orientovaný napr. na vlastné zamestnanie/profesiú, vzdelávanie v odbore, podnikanie, vyhľadávanie pracovných ponúk alebo praktické veci, ako internetbanking, financie či e-government služby. Treťou významnou oblasťou je rozsiahly „balík“ osobných záujmov ako napr. šport, filmy, hudba, rôzne hobby, varenie, bývanie, zdravie a životný štýl, cestovanie, móda, atď.

Istý prienik záujmov rodičov a detí predsa len existuje. Ten možno vidieť napr. v obľúbenosti komunikačných kanálov ako sú sociálne siete, chatovanie či diskusné portály.

Poznámka: Respondenti mohli uviesť viacero odpovedí, preto ich súčet prevyšuje 100 %.

Poznámka: Respondenti mohli uviesť viacero odpovedí, preto ich súčet prevyšuje 100 %.

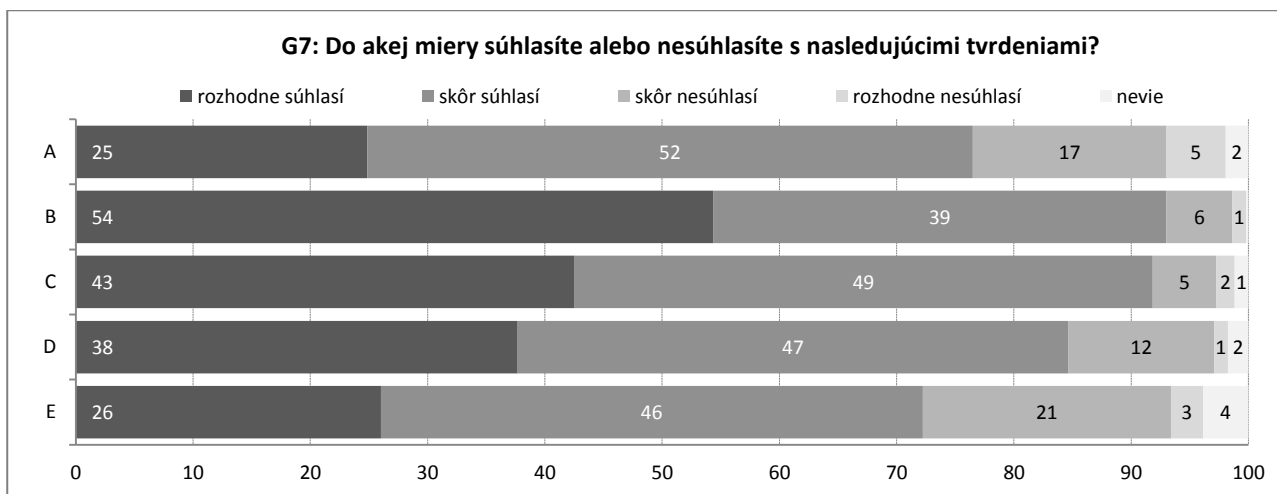
VPLYV POČÍTAČOV A INTERNETU NA DETI

Výrazná väčšina rodičov si dobre uvedomuje, že počítače a internet sú pre deti tak nástrojom ich osobnostného rozvoja a vzdelávania, ako aj nástrojom spôsobujúcim spektrum problémov od nedostatku fyzickej aktivity až po komunikačné poruchy.

Rodičia sa najväčšmi stotožňujú s tvrdením, že IKT spôsobujú u detí nedostatok pohybu, športu a pobytu v prírode. No na druhej strane, takmer polovica rozhodne súhlasí aj s tvrdením, že počítače a internet pomáhajú pri plnení školských a študijných povinností.

Väčšinový, ale o čosi menej rezolútny postoj majú rodičia aj k tvrdeniu, že počítače a internet kazia deti a mládež hrami či škodlivým obsahom na internete (propagujú násilie, rasové predsudky, nevhodné sexuálne vzory a pod.) Relatívne menej sú však stotožnení aj s názorom, že počítače a internet rozvíjajú duševný obzor detí a mládeže, ich osobnosť a schopnosti.

Zaujímavé je, že jedenému z diskutovaných problémov súčasnosti – oslabeniu schopnosti detí normálne komunikovať – prikladajú rodičia relatívne najmenšiu váhu. Riziká vplyvu počítačov a internetu na svoje deti si o čosi viac uvedomujú vysokoškolsky vzdelaní rodičia. Napríklad nadpriemerne viac zastávajú názor, že oslabujú schopnosť detí normálne komunikovať alebo schopnosť rozvíjať ich duševný obzor a osobnosť. Na druhej strane, viac ako iní súhlasia s pozitívnym vplyvom IKT na vzdelávanie ich detí. O negatívnom vplyve IKT na deti (všeobecne) sú viac presvedčení manuálne pracujúci rodičia a rodičia z malých i veľkých miest.

Legenda:

- A. Počítače a internet rozvíjajú duševný obzor detí a mládeže, ich osobnosť a schopnosti.
- B. Počítače a internet spôsobujú u detí a mládeže nedostatok pohybu, športu, pobytu v prírode a pod.
- C. Počítače a internet pomáhajú pri plnení školských a študijných povinností.
- D. Počítače a internet kazia deti a mládež hrami, škodlivým obsahom na internete (propagujú násilie, rasové predsudky, nevhodné sexuálne vzory a pod.).
- E. Počítače a internet oslabujú schopnosť detí a mládeže normálne komunikovať.

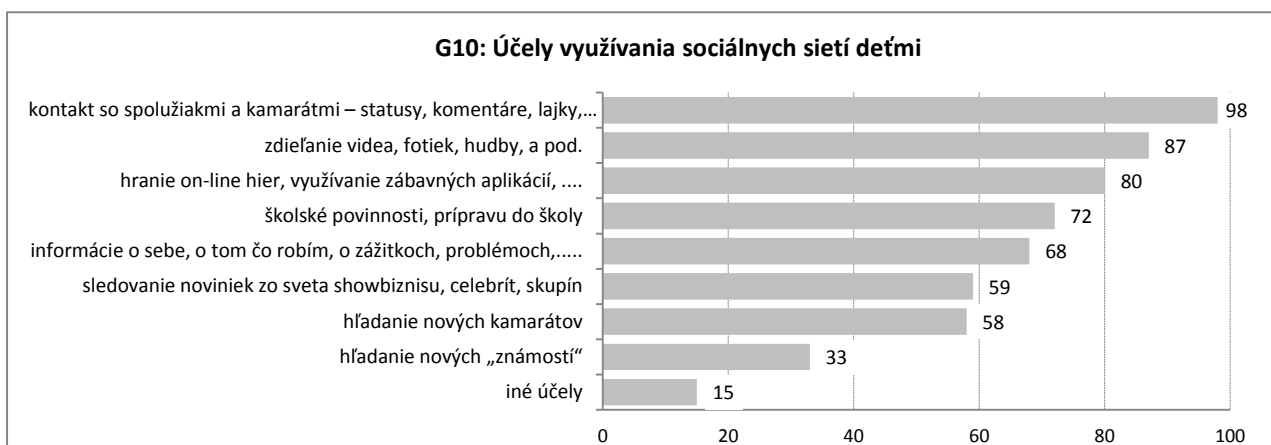
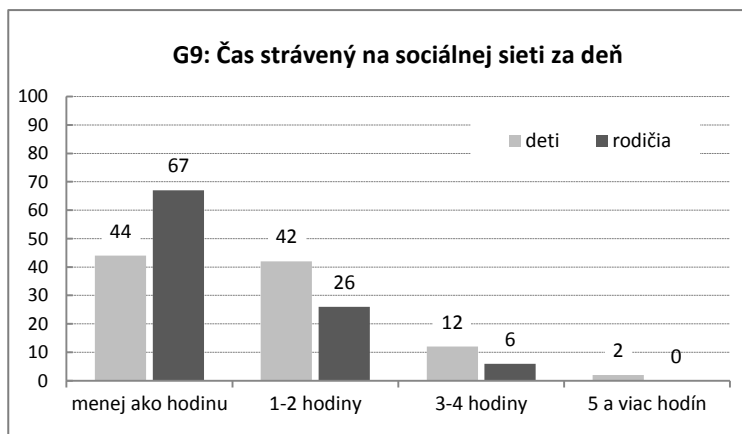
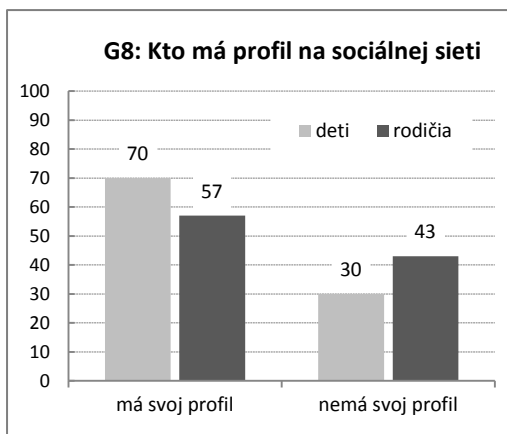
VYUŽÍVANIE SOCIÁLNYCH SIETÍ A ICH VPLYV NA DETI

Sociálne siete sú jednou z najatraktívnejších a najpoužívanějších technológií súčasnej generácie detí. Až 70 % z nich má na niektorej zo sociálnych sietí svoj profil. Sociálnu „univerzálnosť“ tejto komunikačnej technológie dokazuje napr. fakt, že v ich využívaní nie je prílišný rozdiel medzi chlapcami a dievčatami, ani medzi deťmi z vidieka či miest. Na druhej strane, sociálne siete sú doménou skôr starších žiakov – svoje profily na nich má až 82 % z nich, zatiaľ čo medzi mladšími je to „len“ 50 %.

Takmer polovica (44 %) detí tvrdí, že na sociálnej sieti trávi menej ako hodinu denne a ďalších 42 % 1-2 hodiny denne. Intenzívnejšie využívanie (viac ako 3 hodiny denne) deklaruje celkovo 14 % z nich. Túto skupinu detí už možno označiť z hľadiska závislosti za rizikovú. Výsledky prieskumu ukázali, že trend „vysedávania“ pri sociálnych sieťach je typickejší najmä pre intenzívnych užívateľov internetu ako takého. Napr. medzi menej intenzívnymi užívateľmi internetu až 80 % detí trávi na sociálnej sieti menej ako hodinu denne. No medzi intenzívnymi užívateľmi je takých iba 35 %. Naopak, deti, ktoré využívajú internet intenzívne, zvyknú tráviť na sociálnej sieti aspoň 1-2 hodiny a ďalšia takmer pätina viac ako 3 hodiny denne. Významnejšie rozdiely tiež vidno z hľadiska veku dieťaťa. Kým väčšina mladších žiakov (60 %) trávi na sociálnej sieti menej ako hodinu, u starších žiakov sa strávený čas zvyšuje.

Ďalšie výskumné údaje ukázali, že sociálne siete majú v prípade detí významnú socializačnú a zábavnú funkciu i vzdelávaciu funkciu. Ako vidno z grafu 10, drvivá väčšina detí (98 %) používa sociálne siete na kontakt so spolužiakmi a kamarátmi (na statusy, komentáre, lajky, a pod.). Pre viac ako 80 % je nástrojom na zdieľanie fotiek, videa, hudby, hranie on-line hier, zábavné aplikácie a pod. Takmer trom štvrtinám detí slúžia ako „portál“ pre prípravu do školy a školské povinnosti. Viac ako dve tretiny detí ich využívajú na prezentáciu svojich zážitkov a názorov, a viac ako polovica na sledovanie noviniek zo sveta showbiznisu, celebrit, hudobných skupín, módy, a pod.

Pre nemalú časť detí je to tiež spôsob ako si nájsť nových kamarátov. Avšak „vážne známosti“ si prostredníctvom nich hľadá iba tretina z nich, najmä deti z obcí. Pravdepodobne pre jednoduchšie a širšie možnosti kontaktov.

SOCIÁLNO-DEMOGRAFICKÉ ODLIŠNOSTI

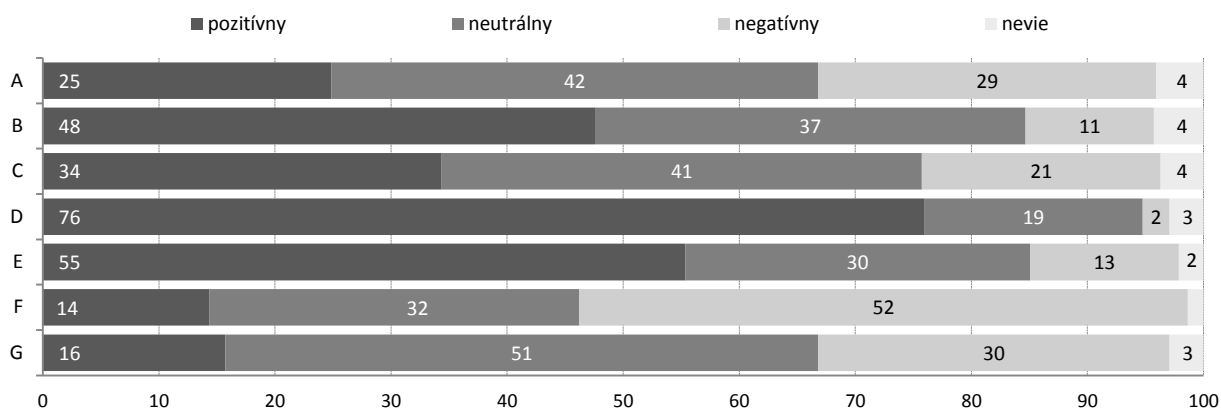
- Chlapci na sociálnych sieťach častejšie využívajú on-line hry a zábavné aplikácie, naopak dievčatá sa skôr orientujú sledovanie noviniek zo sveta showbiznisu, celebrit, hudobných skupín a pod.
- Starší žiaci, na rozdiel od mladších, využívajú väčšie spektrum funkcií sociálnych sietí. Napr. na kontakty so spolužiakmi, na hľadanie nových kamarátov i „známostí“, na sebaaprezentáciu, na zdieľanie rôzneho obsahu či sledovanie noviniek zo showbiznisu, a pod.

Využívanie sociálnych sietí je jednou z oblastí využívania internetu, ktorá deti a rodičov spája. Ako však vidno z grafov 8 a 9, rodičia na rozdiel od detí využívajú sociálne siete v menšom počte a menej intenzívne. Kým medzi deťmi má svoj profil až 70 % z nich, medzi rodičmi je to len 57 %. Podobný rozdiel je aj v intenzite využívania – kým 42 % detí trávi na sociálnej sieti 1-2 hodiny denne, medzi rodičmi je takých iba 27 %. Naopak, až dve tretiny rodičov trávi na sociálnej sieti menej ako hodinu denne.

Napriek tomu, že využívanie sociálnych sietí nemožno považovať za novú formu, ktorá má nahrádzať alebo zastupovať priamy kontakt medzi rodičom a dieťaťom, je potrebné a užitočné, aby rodičia poznali pozitíva i nástrahy tohto virtuálneho prostredia. Ukázalo sa totiž, že na vplyv sociálnych sietí na deti nemajú ich rodičia zatiaľ vyprofilovaný názor. Ambivalentný je napríklad názor rodičov na vplyv sociálnych sietí na rozvoj osobnosti dieťaťa, na schopnosť detí komunikovať s ľuďmi a nadväzovať nové kontakty či na kontakty a vzťahy v rodine. Tu prevažujú skôr neutrálne postoje.

Medzi názory, v ktorých majú rodičia pomerne jasno, patrí iba pozitívny vplyv sociálnych sietí na digitálnu gramotnosť, plnenie školských povinností a ich vzťahy s kamarátmi. Na druhej strane, prevažujúco negatívny vplyv majú podľa rodičov sociálne siete na trávenie voľného času detí.

G11: Aký vplyv majú podľa vás sociálne siete pri výchove vášho dieťaťa/deti?

Legenda:

- A. na ich schopnosť komunikovať s ľuďmi a nadväzovať nové kontakty
- B. na ich vzťahy s kamarátmi, spolužiakmi
- C. na rozvoj ich osobnosti
- D. na rozvoj ich počítačových zručností (digitálnej gramotnosti)
- E. na plnenie školských a študijných povinností
- F. na trávenie voľného času
- G. na komunikáciu a vzťahy v rodine

BEZPEČNOSŤ NA INTERNETE OČAMI DETÍ A RODIČOV

Jednou z kľúčových podmienok bezpečného správania sa detí v kyberpriestore je informovanosť o potenciálnych hrozbách, resp. znalosť rizík, ktoré sú s používaním moderných IT spojené. Ako ukázali výsledky prieskumu, túto kardinálnu podmienku významná časť detí nespĺňa. Takmer tretina z nich (v spontánnej odpovedi) nevedela identifikovať potenciálne hrozby na internete – 28 % detí nevedelo vymenovať žiadne hrozby a ďalšie 3 % tvrdili, že nemajú takú skúsenosť, a preto ich nepoznajú. Za rizikové skupiny možno považovať najmä mladších žiakov (36 % z nich), deti z menších obcí (31 %), deti z Nitrianskeho (38 %) a Žilinského kraja (33 %), ktoré vykazujú pomerne slabú orientáciu v problematike.

Naopak, tie deti, ktoré sa vedeli k otázke vyjadriť, najčastejšie uvádzali hrozby ako porno, erotika, stránky so sexuálnym alebo nevhodným obsahom, počítačové vírusy, zobrazovanie násillia, týrania, ponižovania, bitiek, hrozby pedofílie, nebezpečenstvo kontaktov s ľuďmi s úchylnými sklonmi, psychopatmi a pod. Ide teda o také hrozby, ktoré sú jednak pomerne silno medializované, a tiež (ako ukazujú ďalšie výsledky) v pozornosti rodičov.

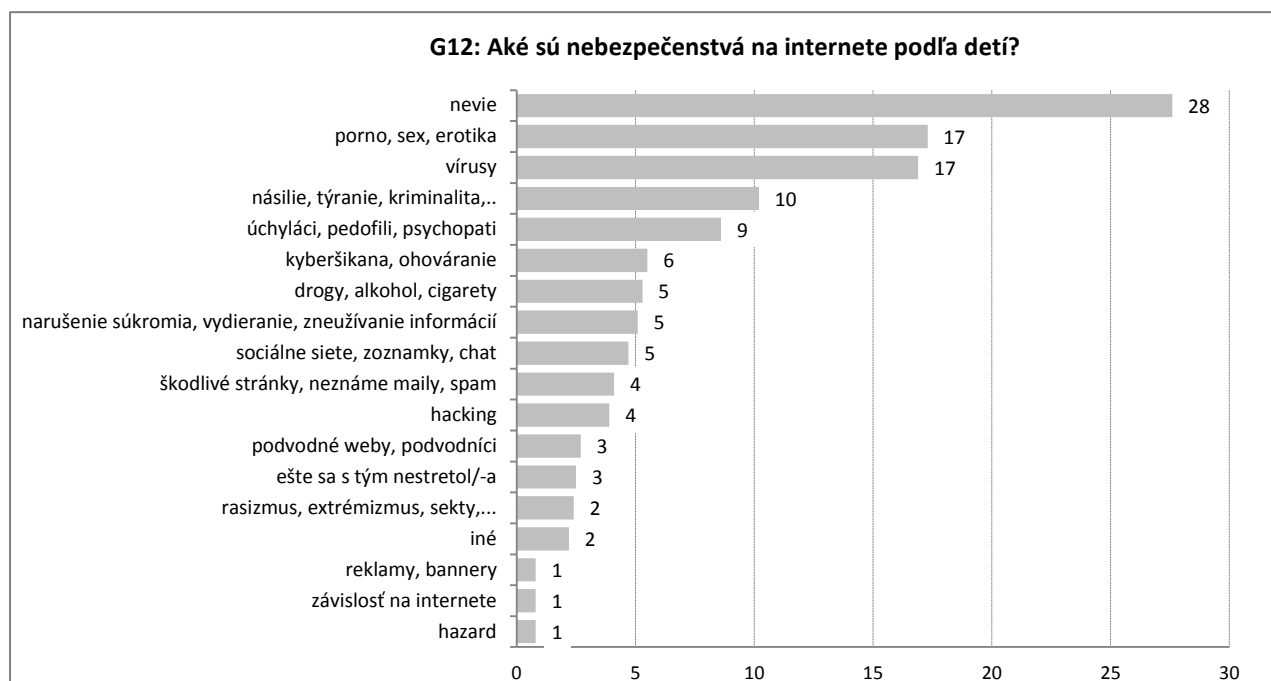
Na druhej strane, deti už menej reflektujú celé spektrum ohrození od kyberšikany, drog, alkoholu, cez porušovanie ľudských práv, vydieranie, extrémizmus, rasizmus až po hacking, spam alebo podvodné aktivity na weboch.

Za slabú orientáciu v problematike, resp. neuvedomovanie si a neznalosť rizík využívania moderných IT však nemôžeme automaticky viniť deti. Je to skôr výsledok nedostatočnej edukácie a reflexie problému zo strany dospelých.

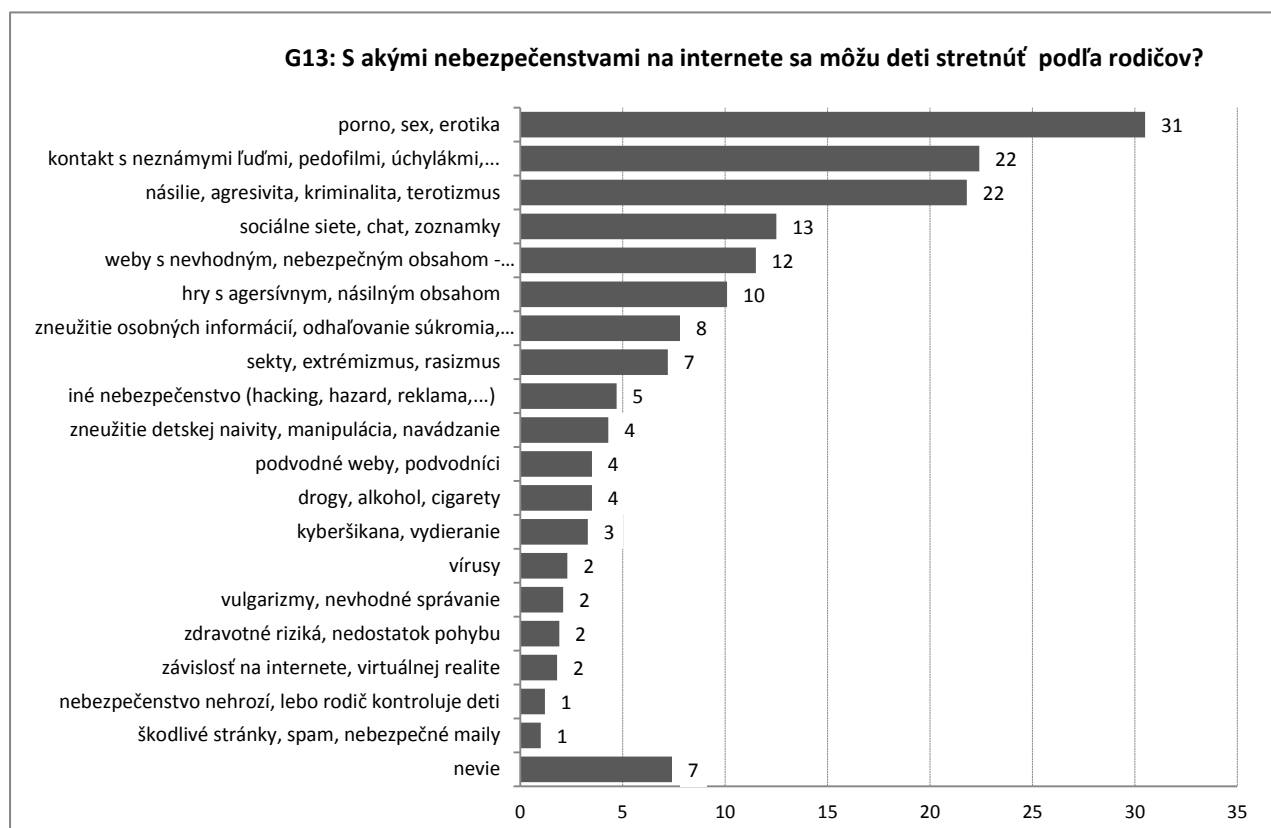
Rodičia si však riziká spojené s využívaním internetu u ich detí uvedomujú. Ich obavy sa sústreďujú predovšetkým na tri dôležité oblasti: erotický obsah, tzn. sex a pornografia; kontakt detí s neznámymi ľuďmi (ohrozenie pedofilmi, úchylákmi) a webstránky ponúkajúce násillie, agresivitu, kriminalitu, terorizmus a pod. Zaujímavé je, že uvedené hrozby tvoria vrchol rebríčka hrozieb tak u rodičov, ako aj detí.

Medzi vážne ohrozenia zaradili rodičia tiež sociálne siete a rôzne zoznamky, na ktorých môžu ich deti naraziť na pedofilov, nevhodný obsah, či získať zlý príklad pre ich správanie. Ďalej sú to počítačové hry s agresívnym obsahom a zneužitie osobných informácií či odhaľovanie súkromia detí a ich rodiny.

Zaujímavé je, že rodičia iba v minimálnej miere uvádzali také hrozby ako drogy, alkohol, cigarety, zdravotné riziká alebo závislosť detí na internete, ktorá začína byť vážnym psychologickým problémom.

Poznámka: Respondenti mohli uviesť viacero odpovedí, preto ich súčet prevyšuje 100 %.

Poznámka: Respondenti mohli uviesť viacero odpovedí, preto ich súčet prevyšuje 100 %.

BEZPEČNOSTNÉ HROZBY A REÁLNE SKÚSENOSTI DETÍ

Predchádzajúce zistenia, ktoré ukázali, že deti si často nedokážu plne uvedomiť a identifikovať potenciálne riziká svojho správania na internete sú v kontraste s ich reálnymi skúsenosťami. Ukázalo sa, že viac ako tretina detí (37 %) sa už s nejakou bezpečnostnou hrozbou stretla.

Medzi najčastejšie uvádzané patria paradoxne tie najnebezpečnejšie. Patria sem najmä pokusy o kontakty od neznámych ľudí. Napríklad situáciu, keď niekto, koho deti nepoznali, chcel chatovať, telefonovať, mailovať a pod. uvádza až 37 % detí. Zasielanie obsahu alebo liniek, kde bolo násilie, agresivita, bitky, vraždy uvádza ďalších 20 % z nich. S pokusmi o nadviazanie osobného kontaktu cudzími osobami či žiadosť cudzích osôb o fotky a informácie o dieťati má skúsenosť rovnako každé piate dieťa. Zverejňovanie osobných informácií bez súhlasu a vedomia detí deklaruje 15 % a ponúkanie drog, alkoholu a cigariet 11 % detí.

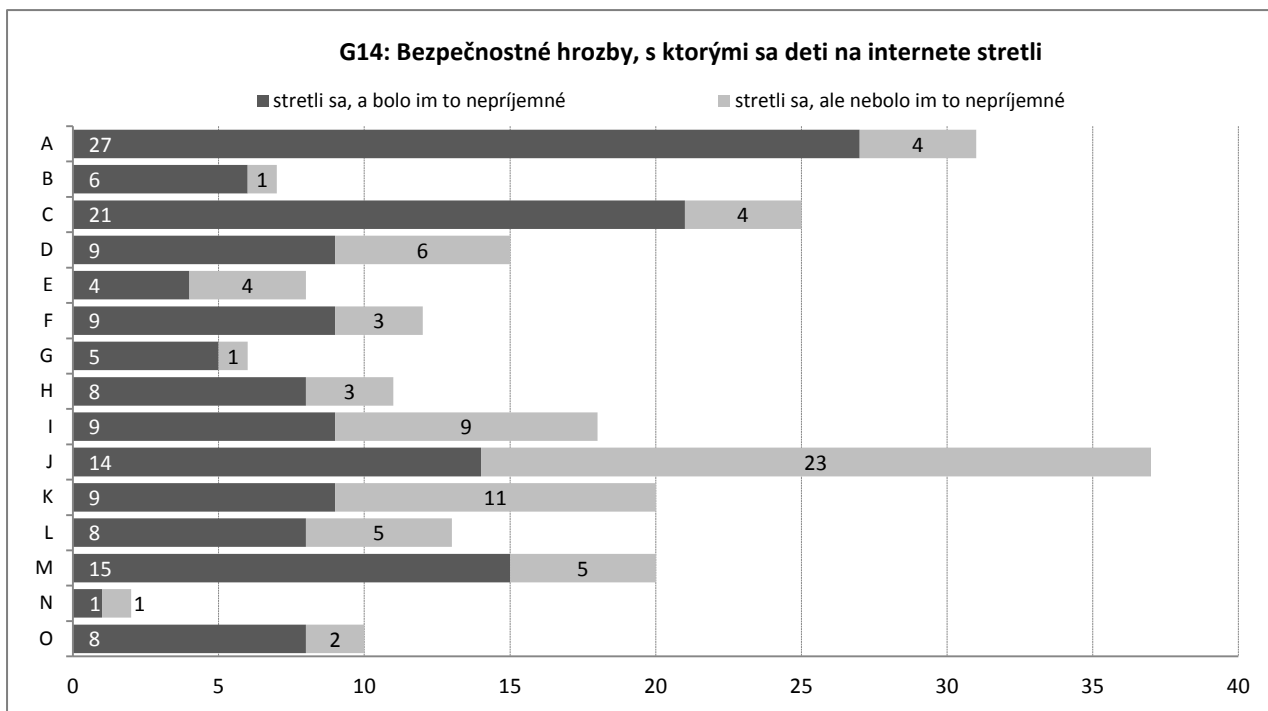
Ojedinelé nie sú ani prejavy často medializovaných prejavov kyberšikany. Napríklad agresivitu zo strany rovesníkov ako je ohováranie a zosmiešňovanie, uvádza takmer tretina detí. S nadávkami a vulgárnym správaním voči nim má skúsenosť ďalšia štvrtina detí. V menšom meradle sa deti stretávajú so závažnejšími formami, ako je vyhrážanie sa bitkou (10 %), výzvy na kolektívne ubližovanie niekomu inému (10 %) či vydieranie (6 %).

S citlivou témou sexu na internete sa stretlo 13 % detí, ktoré priznali, že už dostali od niekoho fotky, videlo či linky, kde bol sex a erotika. Na druhej strane, so sexuálnymi návrhmi či žiadosťou o ich obnažené fotky, videá a pod. sa stretlo iba 2 % detí. Je však otázne, nakoľko sa deti pri otázke sexu dokážu otvoriť a povedať pravdu.

Prirodzená zvedavosť detí a ich túžba po nových kontaktoch však prináša aj istú mieru podceňovania rizikovosti situácie. Možno ju demonštrovať na skúsenostiach s ponukami neznámych osôb na chatovanie, mailovanie, telefonovanie, ktoré označili za nepríjemné len 14 % detí, zatiaľ čo 23 % ich za nepríjemné nepovažuje. Obdobne je to so žiadosťou o osobné stretnutie či žiadosťou o fotky a osobné informácie. Polovici detí (ktoré ich uvádzajú) takéto niečo vôbec nevedí.

SOCIÁLNO-DEMOGRAFICKÉ ODLIŠNOSTI

- Štatistická analýza potvrdila, že chlapci a dievčatá majú v otázkach bezpečnosti odlišné skúsenosti, resp. s niektorými hrozbami sa stretávajú častejšie ako opačné pohlavie. Chlapci nadpriemerne často uvádzajú také skúsenosti ako: vulgárne nadávky; vyhrážanie bitkou; ponuku drog, alkoholu, cigariet; nafotenie alebo natočenie videa v trápnej situácii; zasielanie fotiek, videa, liniek s násilným obsahom; výzva na kolektívne ubližovanie inému rovesníkovi.
- Dievčatá sa častejšie ako chlapci stretávajú s rôznymi sexuálnymi návrhmi alebo žiadosťou o obnažené fotky, video; so žiadosťou o fotky a osobné informácie; so zverejňovaním osobných informácií bez ich súhlasu (foto, video, email, telefónne číslo,...); zneužitie ich profilu na sociálnej sieti či vytvorenie falošného a zosmiešňujúceho profilu; s ohováraním a zosmiešňovaním.
- V otázkach negatívnych skúseností s internetom významne diferencuje aj vek dieťaťa. Mladší žiaci majú vo všeobecnosti menej osobných skúseností s bezpečnostnými hrozbami ako ich starší rovesníci. Potvrďuje sa, že skupina mladších detí je pre svoju neskúsenosť a často naivné správanie vo väčšom ohrození.
- Zaujímavé je, že s fyzickým násilím – vyhrázaním sa bitkou a nabádaním na kolektívne ubližovanie inému rovesníkovi – má skúseností rovnaký podiel mladších i starších žiakov.
- O čosi väčšie skúsenosti s nebezpečnými vecami na internete avizujú deti z veľkých miest. Najmä skúsenosti s pokusmi neznámych osôb o osobný či internetový kontakt; so žiadosťami o fotky a osobné informácie; so zverejňovaním osobných informácií bez ich súhlasu; so zverejňovaním fotiek či videa v trápnej situácii alebo so zasielaním sexuálneho obsahu.

Legenda:

- A. niekto ma ohováral, zverejňoval o mne to, čo nebola pravda, robil si zo mňa srandu
- B. niekto zneužil môj profil na sociálnej sieti alebo vytvoril falošný a posmešný profil
- C. niekto mi nadával, bol voči mne vulgárny
- D. niekto zverejňoval moje fotky, video, e-mail, číslo telefónu a pod. bez môjho súhlasu
- E. niekto ma nafotil alebo natočil video v trápnej situácii a zverejnil na internete
- F. niekto sa mi vyhrážal bitkou
- G. niekto ma vydieral (napr. keď niečo neurobím, zverejní na internete o mne niečo nepríjemné)
- H. niekto mi ponúkal alkohol, cigarety alebo drogy
- I. niekto, koho som nepoznal/-a odo mňa žiadal fotky a informácie o mne
- J. niekto, koho som nepoznal/-a chcel so mnou chatovať, telefonovať, mailovať a pod.
- K. niekto, koho som nepoznal/-a sa chcel so mnou stretnúť
- L. dostal/-a som fotky, video alebo linky, kde bol sex a erotika
- M. dostal/-a som fotky, video alebo linky, kde bolo násilie, agresivita, bitky, vraždy,...
- N. niekto mi dával rôzne sexuálne návrhy, žiadal odo mňa obnažené fotky, video
- O. niekto ma vyzval, aby sme s kamarátmi, spolužiakmi niekomu inému ublížili

AKO SA DETI A RODIČIA CHRÁNIA V KYBERPRIESTORE?

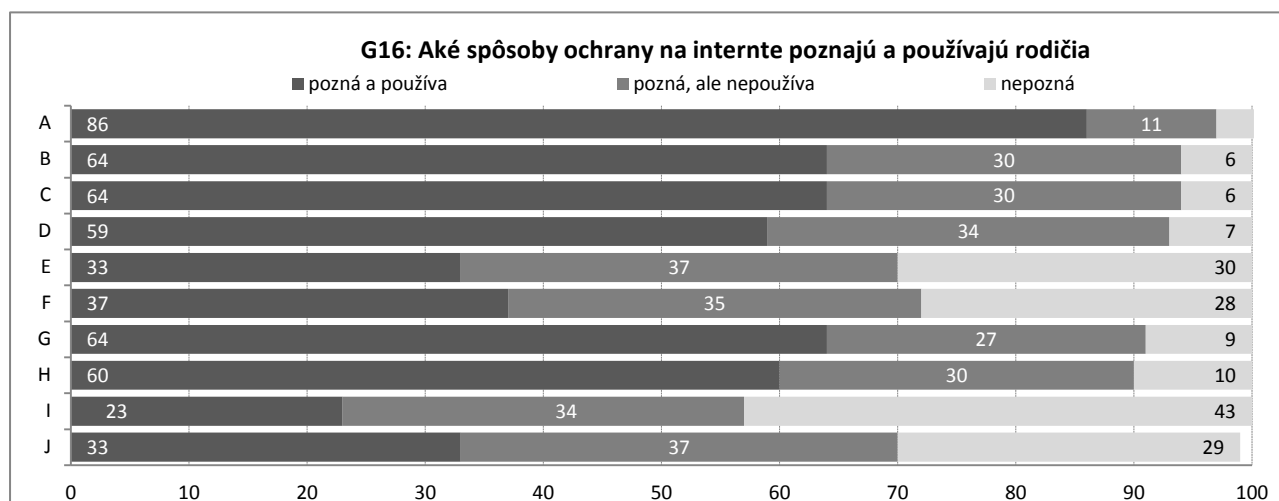
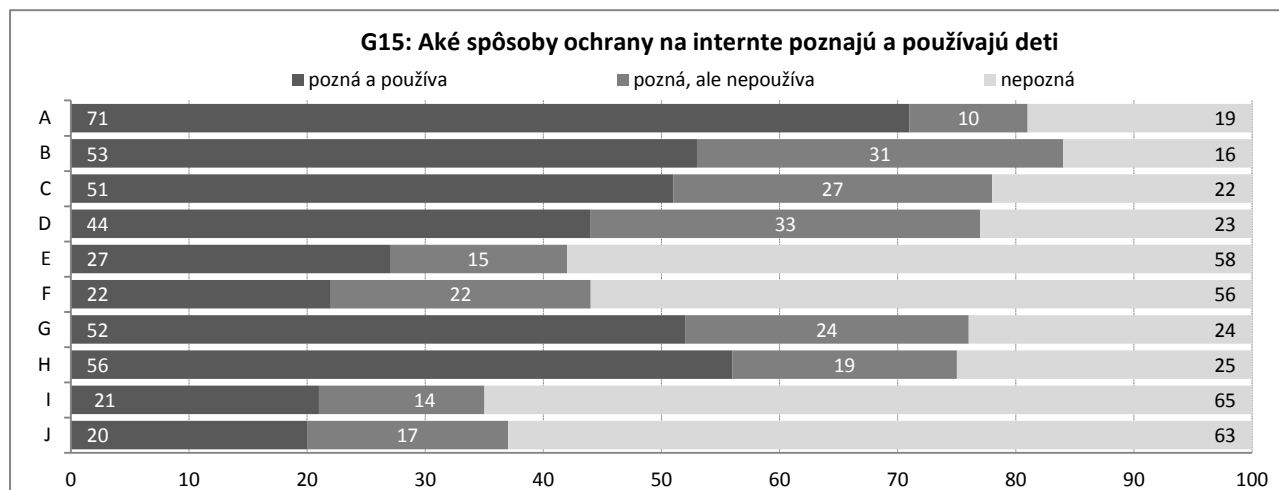
Mať informácie, skúsenosti a byť schopný identifikovať potenciálne hrozby v kyberpriestore je len jedna strana problému. Druhou je schopnosť aktívnej a pasívnej ochrany. Ako ukázali ďalšie výsledky prieskumu, väčšina detí pozná iba základné zásady bezpečného správania na internete. Naopak problémom sú špecifické zásady a spôsoby ochrany, ktoré pozná iba menšia časť z nich.

Medzi najbežnejšie uvádzané zásady patria: nezverejňovať svoje osobné informácie na sociálnych sieťach, diskusných fórach, chate (84 %); používanie antivírusového softvéru (81 %); nepoužívať na prihlasovanie jednoduché heslá (78 %); neotvárať neznáme e-maily (78 %); nepoužívať rovnaké heslo (77 %); nespúšťať neoverené programy a nedôveryhodné internetové stránky (75 %).

Ako ďalej vidno z grafu 15, problémom je najmä reálne správanie detí. Významná časť z nich totiž niektoré dôležité pravidlá, a to aj napriek tomu, že ich pozná, jednoducho ignoruje. Napr. nepoužívať rovnaké heslo do rôznych internetových služieb síce pozná 77 % detí, ale 33 % ho ignoruje. Obdobne je to s nepoužívaním jednoduchých hesiel, opatrnosťou pri zverejňovaní svojich osobných informácií, spúšťaní neoverených programov a otváraní neznámych e-mailov.

Ešte väčší problém je neznalosť špecifických zásad, ako napr. nepracovať na počítači pod administrátorským účtom, nastaviť si na internetovom prehliadači vyššie zabezpečenie či stiahnuť si bezpečnostné záplaty a aktualizovať softvér, ktoré väčšina detí ani nepozná. Táto výhrada sa týka najmä dievčat, ktoré sú na tom horšie ako chlapci.

Štatistická analýza potvrdila hypotézu, že vysoko ohrozenou skupinou sú najmä mladšie deti. Mladší žiaci vykazujú nadpriemerne vyššiu mieru neznalosti prakticky pri všetkých uvedených formách ochrany na internete. Mladších žiakov, ktorí poznajú a hlavne používajú jednotlivé spôsoby ochrany je prakticky menej ako polovica.

Legenda:

- A. Použiť antivírusový softvér
- B. Nezverejňovať svoje osobné informácie na sociálnych sieťach, diskusných fórach, chate (meno, adresa, telefón,...)
- C. Nepoužívať na prihlasovanie (napr. do sociálnych sietí, e-mailov, web stránok) jednoduché heslá – také, čo sa dajú ľahko uhádnuť
- D. Nepoužívať rovnaké heslo napr. na prihlasovanie do sociálnych sietí, e-mailov, web stránok,...
- E. Stiahnuť si bezpečnostné záplaty a aktualizovať softvér vo svojom počítači, tablete, smartfóne
- F. Nastaviť si na internetovom prehliadači vyššie zabezpečenie alebo blokovanie nebezpečných stránok
- G. Neotvárať e-maily, keď si nie som istý/-á ich odosielateľom alebo neviem, čo v nich je
- H. Nespúšťať neoverené programy a nedôveryhodné internetové stránky
- I. Používať anti-spyware softvér - program proti sledovaniu mojej aktivity na počítači a internete
- J. Mať svoj vlastný účet na bežnú prácu na počítači a nepoužívať účet administrátora

Celkom logicky sa očakáva, že hlavne praktickú stránku ochrany budú riešiť najmä školy v rámci vyučovania informatiky. No nezastupiteľnú úlohu má aj správanie rodičov, ktoré deti často preberajú a napodobňujú a navyše pre deti sú v tejto oblasti (ako ukážu ďalšie výsledky) autoritou.

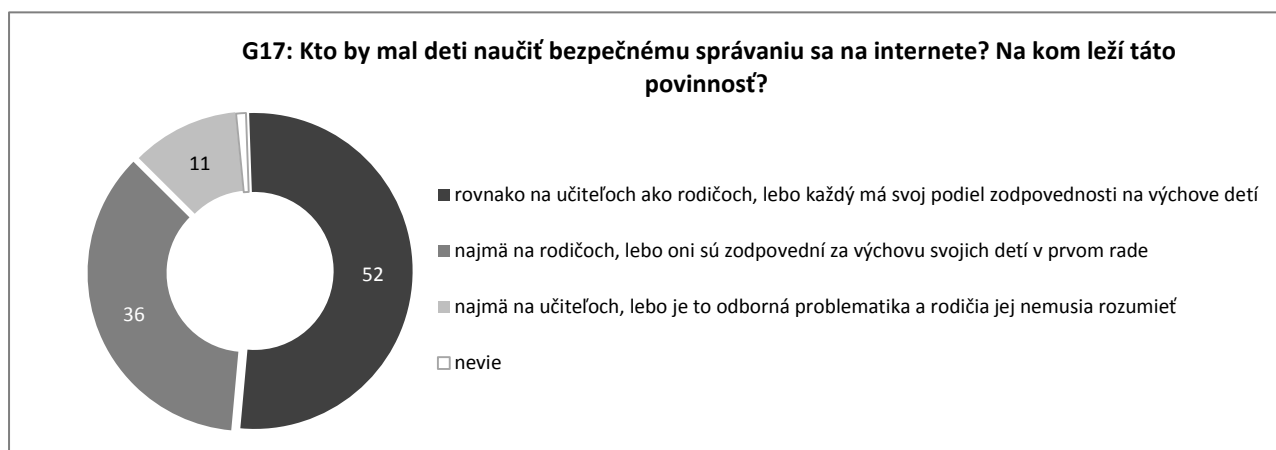
Rodičia majú v porovnaní s deťmi o čosi lepšie znalosti aj praktické využívanie základných prvkov ochrany v kyberpriestore. Väčšia časť rodičov v porovnaní s deťmi aktívne využíva antivírusové riešenia (rodičia 86 % : 71 % deti), nezverejňuje svoje osobné informácie (64 % : 53 %), nepoužíva jednoduché heslá (64 % : 51 %), nepoužíva rovnaké heslá (59 % : 44 %), neotvára neznáme maily (64 % : 52 %) a nespúšťa neoverené aplikácie a webstránky (60 % : 56 %).

No rovnako ako u detí je u rodičov problém dodržiavať niektoré špecifické, zväčša technicky náročnejšie zásady. Napríklad nepracovať na počítači pod administrátorským účtom, nastaviť si na internetovom prehliadači vyššie zabezpečenie či stiahnuť si bezpečnostné záplaty a aktualizovať softvér, väčšina rodičov na rozdiel od detí síce pozná, ale často nedodržiava. V tomto smere ide jednoznačne o zlý príklad správania, ktorý bude škola len veľmi ťažko korigovať.

KTO JE ZA KYBERBEZPEČNOSŤ DETÍ ZODPOVEDNÝ?

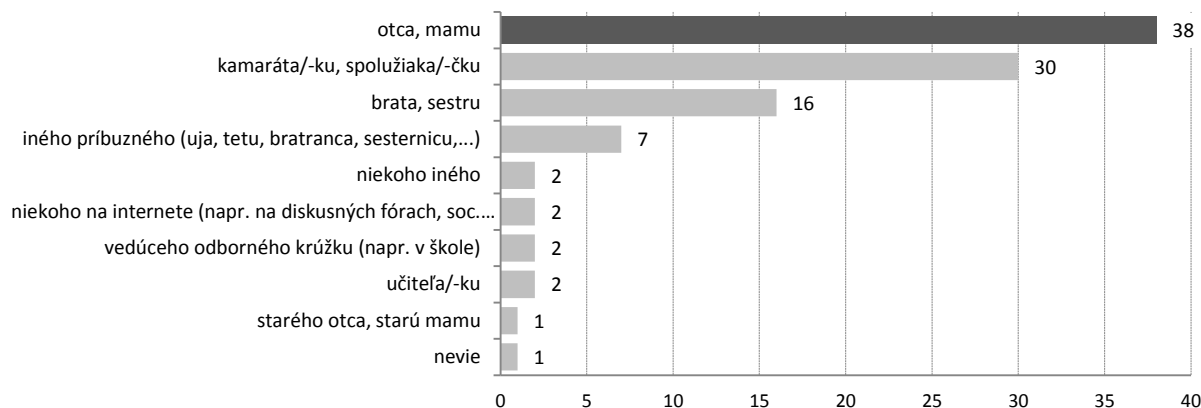
Napriek tomu, že rodičia nie vždy idú príkladom pre svoje deti, bezpečnostné riziká si uvedomujú, a uvedomujú si aj svoj diel zodpovednosti za výchovu detí v tejto oblasti. Ako dokumentuje graf 17, viac ako polovica z nich zastáva názor, že povinnosť naučiť deti bezpečnému správaniu na internete majú tak učitelia, ako aj rodičia. Ďalších 36 % si dokonca myslí, že táto povinnosť je v prvom rade na rodičoch. Iba každý desiaty rodič zastáva názor, že sú to najmä učitelia, lebo týmto veciam rozumejú lepšie ako rodičia.

Prevažujúci diel svojej zodpovednosti si uvedomujú najmä mladší rodičia, vyššie vzdelaní a rodičia z veľkých miest.

Nezastupiteľnú úlohu rodičov nepriamo potvrdili aj samotné deti – svojim postojom k autoritám. Ukázalo sa totiž, že ak by potrebovali pomoc, najväčšia časť z nich (38 %) by sa v prípade problémov neobrátila na učiteľov alebo vedúcich odborných krúžkov, ale práve na svojich rodičov. No veľkou autoritou v IT sú pre deti samotní rovesníci – na nich by sa obrátilo ďalších 30 %. Dosť však záleží na veku. Zatiaľ čo väčšina mladších žiakov (57 %) by sa obrátila na svojich rodičov, starší žiaci už preferujú skôr svojich kamarátov a spolužiakov (41 %). Problémom môže byť aj to, že najmä špecifické, napr. technické otázky rodičia nemusia vždy zvládnuť, a tak nastáva paradoxná situácia, keď sa (najmä staršie) deti skôr obrátia na „digitálne zdatných“ spolužiakov ako na pedagógov, ktorým v týchto otázkach príliš nedôverujú.

Ako ďalej ukazuje graf 18, iba menšia časť detí dôveruje napr. súrodencom či príbuzným. Aj ľudí mimo najbližšieho sociálneho okolia by si deti zvolili iba ojedinele – napr. na niekoho iného, alebo na niekoho na internete (sociálne siete, diskusné fóra,...) by sa obrátili iba 4 % z nich.

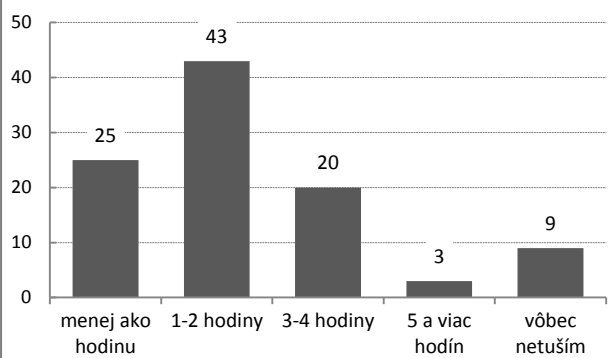
G18: Na koho by sa deti prioritne obrátili, ak by potrebovali pomôcť s IT? Na ...

PREHĽAD RODIČOV O SPRÁVANÍ ICH DETÍ NA INTERNETE

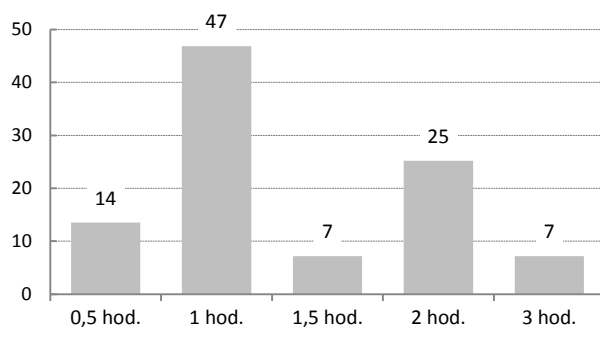
O zodpovednom prístupe rodičov k výchove a edukácii v oblasti infotechnológií vypovedá tiež to, aký majú prehľad o správaní ich detí. Výsledky prieskumu naznačujú, že rodičia majú dobrý prehľad najmä o množstve stráveného času ich detí za počítačom, resp. na internete. Ak napr. porovnáme údaje deklarované deťmi (t.j. koľko času strávia na internete za deň) a odhad rodičov, tak oba údaje sú takmer identické. Iba 9 % rodičov tvrdí, o internetovom správaní svojich nemá prehľad.

Pozitívne je tiež zistenie, že rodičia si dobre uvedomujú riziká „vysedávania za počítačom“ a jednoznačne preferujú čo najkratší čas. Za ideálny čas možno považovať menej ako hodinu denne, ktorý preferuje 97 % rodičov. Pre 81 % rodičov sú primerané aj 1-2 hodiny denne. Naopak, ak dieťa trávi na internete 3-4 hodiny alebo dokonca 5 a viac hodín denne, postoj väčšiny rodičov je už negatívny, a takýto čas považujú za neprimeraný.

Ako ukazuje graf 20, aj medzi rodičmi, ktorým sa nepáči koľko času ich deti trávia na internete (v celej skúmanej vzorke ich bolo 24 %), je takmer polovica za 1 hodinu denne, a dokonca ďalších 14 % by tento čas skrátilo iba na pol hodinu.

G19: Koľko času strávi na internete 10 až 14-ročné dieťa/deti priemerne za deň?**G20: Aký je podľa rodičov primeraný čas?**

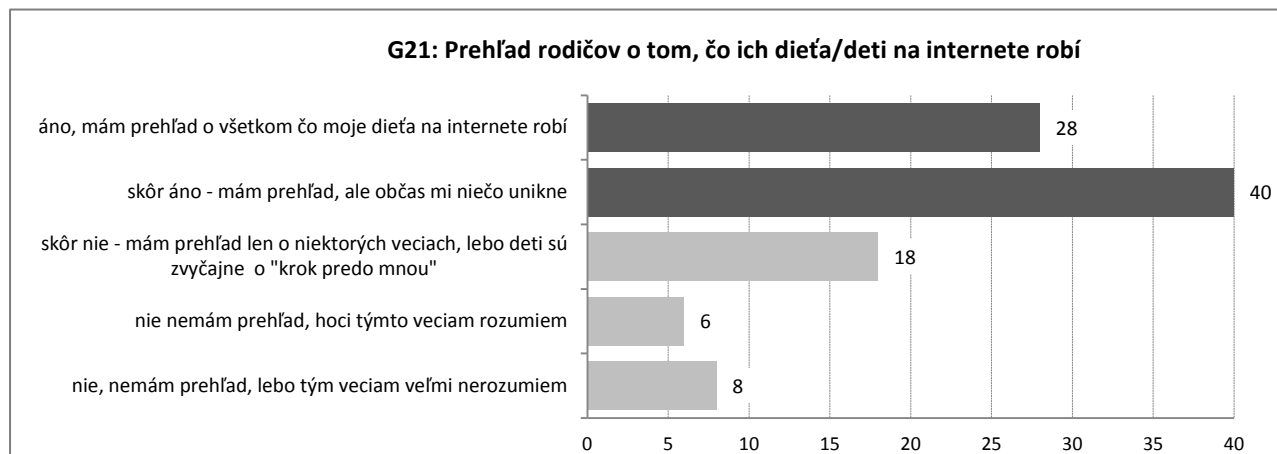
Odpovede rodičov, ktorí označili čas detí strávený na internete za neprimeraný (24 %)

O čosi horšie je to s „obsahovým dohľadom“. Nemalá časť rodičov (celkovo 68 %) síce tvrdí, že má prehľad o tom, či ich dieťa na internete robí, aké stránky a internetové služby využíva. No úplný prehľad deklaruje iba 28 % rodičov a ďalších 40 % tvrdí, že má prehľad, ale občas im niečo unikne. Problémom je takmer tretina rodičov, ktorým sa dohľad nad deťmi z rôznych dôvodov nedarí. Päťina priznáva, že má prehľad len

o niektorých veciach, lebo ich dieťa je „vždy o krok dopredu“. Ďalších 6 %, že nemá prehľad, hoci IKT rozumie a takmer každý desiaty rodič nemá prehľad z dôvodu svojej digitálnej negramotnosti.

Na „obsahový dozor“ sú lepšie pripravení najmä mladší rodičia, vyššie vzdelaní, duševne pracujúci a rodičia z veľkých miest. Naopak medzi staršími rodičmi, menej vzdelanými, manuálne pracujúcimi, nezamestnanými či rodičmi zo sociálne slabších domácností sa nadpriemerne často stretávame s neschopnosťou kontrolovať svoje deti z dôvodu digitálnej negramotnosti.

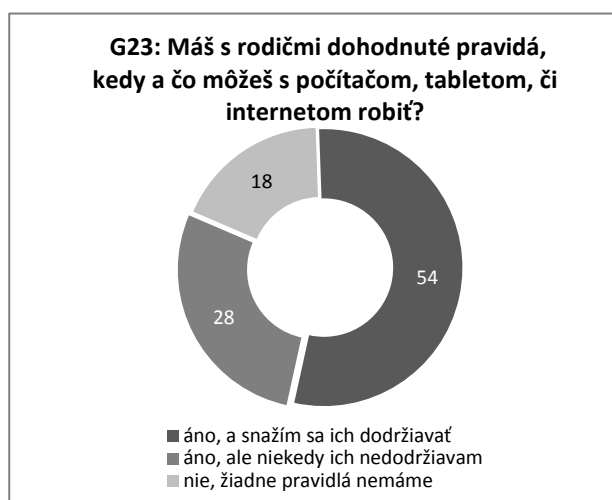
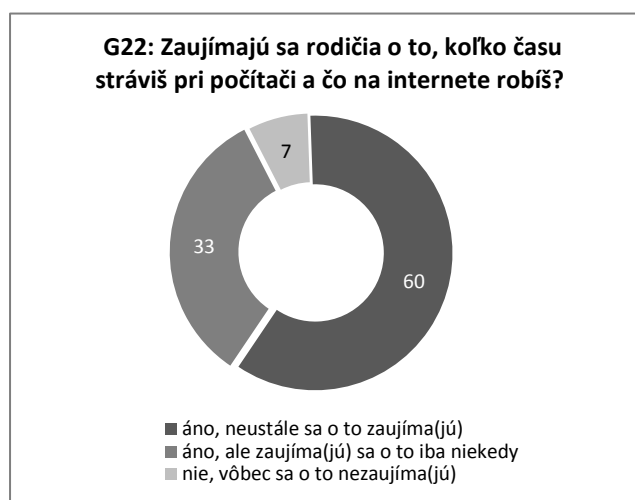

RODIČIA, DETI A PRAVIDLÁ

Dozor rodičov nad kyberaktivitami potvrdzujú aj samotné deti – 60 % z nich hovorí, že rodičia sa neustále zaujímajú o to, čo s počítačom alebo internetom robia. Ďalšia tretina detí tvrdí, že rodičia síce prejavujú záujem, ale iba občas.

Významná časť detí (82 %) má pritom s rodičmi dohodnuté pravidlá používania počítačov, tabletov, smartfónov či internetu. No iba polovica z nich sa tieto pravidlá snaží dodržiavať. Každé tretie dieťa sa priznalo, že tieto pravidlá niekedy „obchádza“.

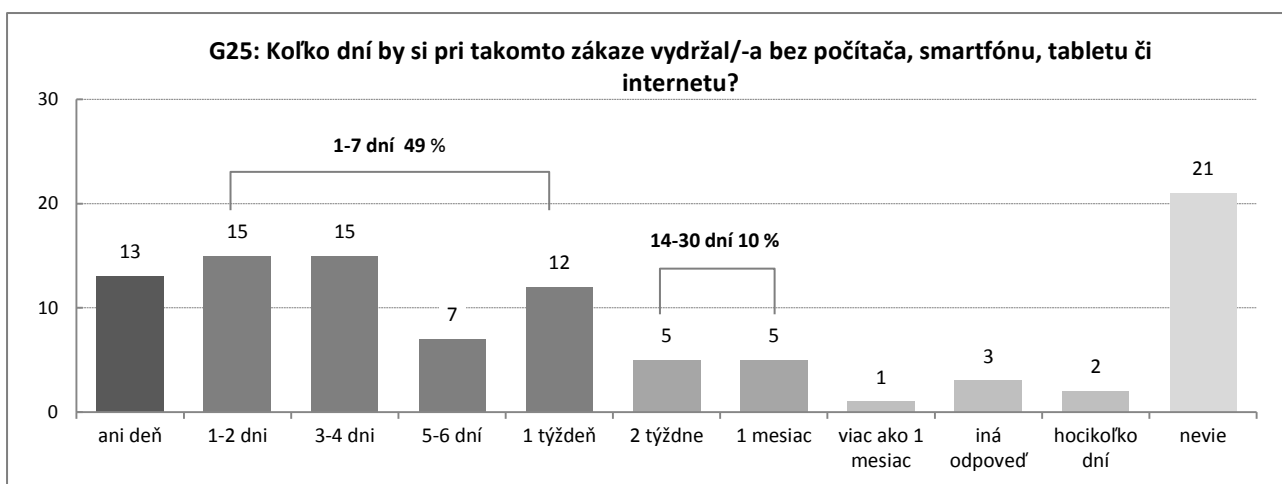
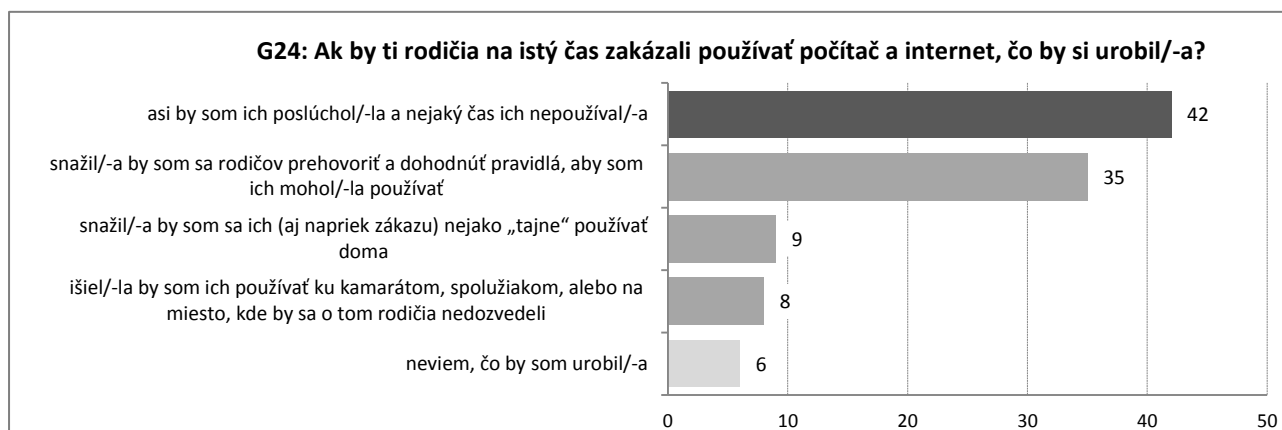
Závislosť detí na počítačoch a internete dokazujú aj postoje k potenciálnemu zákazu na istý čas z dôvodu, že sa nechcú učiť, trávajú pri nich veľa času, nemajú dostatok pohybu a pod. Ukázalo sa, že účinnosť zákazu je maximálne týždeň. V opačnom prípade majú deti tendenciu zákaz porušovať alebo úplne ignorovať.

Ako dokumentuje graf 24, viac ako polovica detí by sa nedokázala s takýmto zákazom zmieriť a hľadala by cestu ako to zmeniť alebo obísť. Buď by sa snažili rodičov prehovoriť, alebo používať počítač a internet tajne

doma, prípadne u spolužiakov a kamarátov. Len 42 % detí by poslúchlo zákaz od rodičov. „Poslušnejšie“ sú v tomto ohľade dievčatá. Chlapci majú naopak tendenciu s rodičmi „vyjednávať“. Rovnako je to v prípade mladších a starších žiakov – mladší zákaz rodičov rešpektujú, starší skôr „vyjednávajú“.

Spontánne odpovede detí na otázku, koľko dní by pri takomto zákaze bez počítača, smartfónu, tabletu či internetu vydržali, potvrdzujú, že pre väčšinu detí (49 %) je akceptovateľný rozsah 1 – 7 dní. Pre ďalších 10 % detí v rozsahu 2 – 4 týždňov. Iba 2 % detí by akceptovali akýkoľvek zákaz. No pre 13 % detí je však takýto zákaz neakceptovateľný.

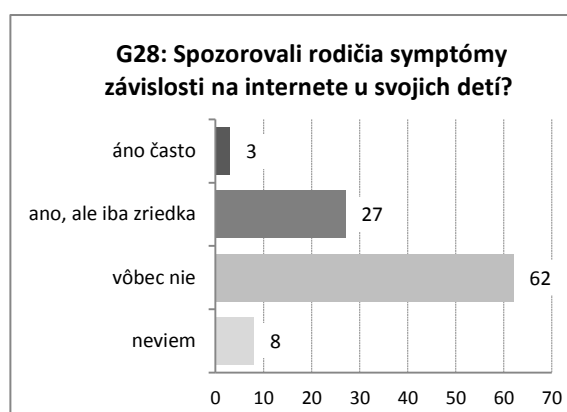
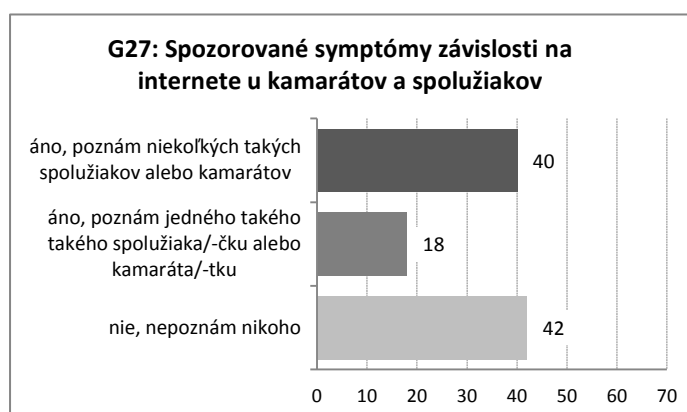
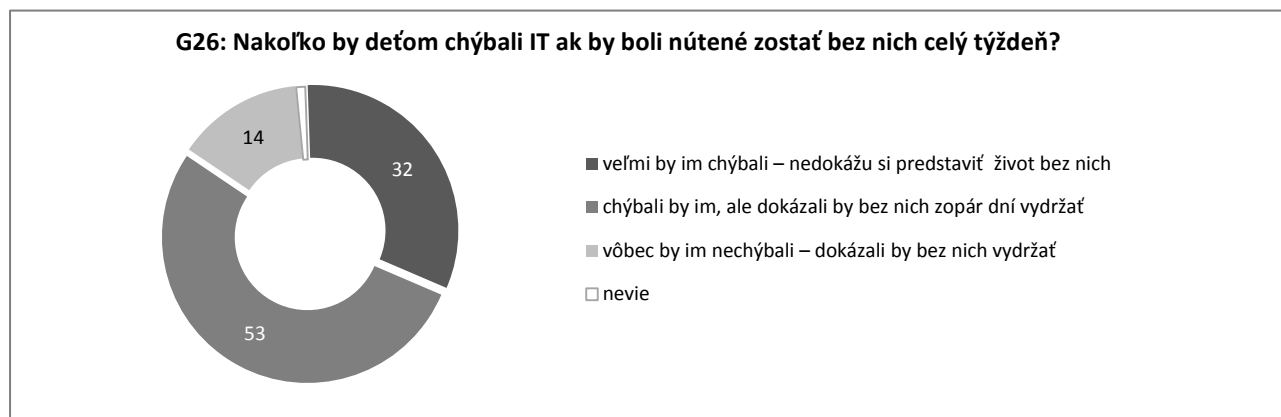
ZÁVISLOSŤ DETÍ NA INTERNETE

Predchádzajúce zistenia o akceptovateľnosti zákazu a postoji k nemu pomerne úzko súvisia s vážnejším problémom – závislosti detí na internete. V hypotetickej otázke, ako by sa deti zachovali, ak by na týždeň zostali bez svojich počítačov, tabletov, smartfónov internetu či sociálnych sietí, až tretina reagovala, že si nevie predstaviť život bez nich. Ďalšia vyše polovica by bez nich vydržala iba pár dní. Iba 14 % deťom by vôbec nechýbali.

Ešte alarmujúcejšie sú údaje o spozorovaných symptómoch závislosti, kedy deti zabúdajú jesť a piť, často bolí ich hlava, nemôžu dobre spať alebo sa nestihajú učiť a pripraviť do školy. Takéto symptómy spozorovalo na svojich kamarátoch a spolužiakoch až 58 % detí – 18 % pozná jedného a 40 % dokonca viacerých takých.

Napriek tomu, že väčšina rodičov deklaruje prehľad o správaní svojich detí v kyberpriestore, realita je iná. Ukázalo sa, že až dve tretiny rodičov takéto príznaky na svojich deťoch nespozorovali, alebo o nich vôbec nevedia. Toto zistenie je tak v ostrom protiklade s výpoveďami 58 % detí, ktoré tvrdia, že ich kamaráti

a spolužiaci takéto symptómy majú. Iba 30 % rodičov priznáva, že u svojich detí príznaky závislosti na internete spozorovala. To, že rodičia závislosti na internete neprikladajú až takú váhu, potvrdzujú aj predchádzajúce údaje, kde sa závislosť umiestnila na spodnej priečke v rebríčku potenciálnych hrozieb pre deti.

SOCIÁLNO-DEMOGRAFICKÉ ODLIŠNOSTI

- Vysoká závislosť sa prejavuje najmä u chlapcov (40 % z nich by nedokázalo byť bez nich) a rovnako aj starších žiakov (43 %).
- Vysoko závislé deti sú najmä v Bratislavskom (až 62 %) a Trnavskom kraji (51 %). Naopak relatívne najmenej je takýchto detí v Žilinskom kraji (16 %).
- So symptómami závislosti svojich rovesníkov sa stretli o čosi viac chlapci a starší žiaci. Nadpriemerne vyšší podiel detí, ktoré poznajú viac takýchto prípadov je vo veľkých mestách (49 %) a v Žilinskom (49 %), Trnavskom (47 %) a Košickom kraji (48 %).
- Symptómy závislosti svojich detí na internete uvádzajú nadpriemerne viac rodičia s nízkym vzdelaním, nezamestnaní a rodičia z nízkopríjmových skupín.

* * *